

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Principy participace

Olomouc, 28. 2. – 1. 3. 2018

Robin Brzobohatý

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Co je to participace?

Participace

- z *lat. **partem capere***, mít podíl, znamená sdílení něčeho, účast nebo podílení se na něčem
- Participace je proces, kde může kdokoliv ovlivňovat rozhodnutí o svém životě způsobem, který vede ke změně.

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Okruhy participace

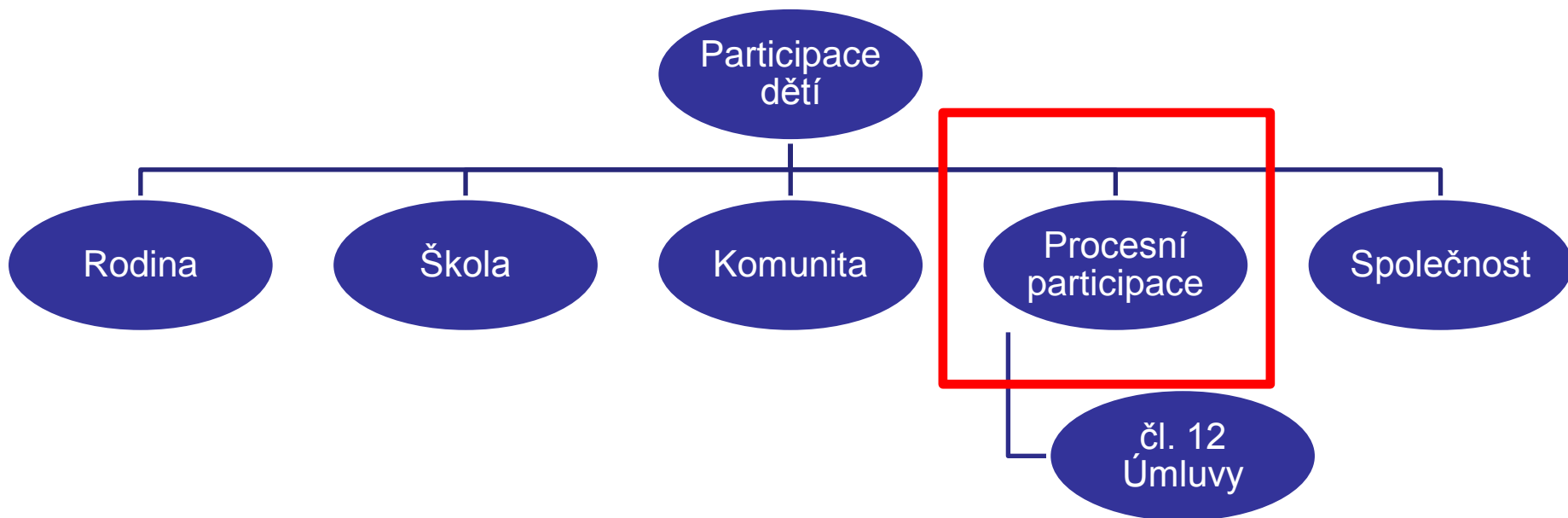

Oblasti možné participace dětí

Pojem dítě

- V průběhu času dva posuny
  - a. proměna chápání pojmu dítě a
  - b. změny v chování dospělých, rodičů a státu, ke svým dětem

- 3 hlavní diskurzivní osy uvažování o dětech
  - 1) Nezkrocené dítě
  - 2) Imanentní dítě
  - 3) Nevinné dítě

Nezkrocené dítě - diskurz

- Thomas Hobbes
- Děti z podstaty:
  - Nezkrocené a necivilizované
  - Ve stavu divoštství
  - Z podstaty démonické a zlé
  - Plné darebáctví a násilí
  - Projevující negativní zvyky chování
- Morálně nedokonalé

Nezkrocené dítě - diskurz

- **Důsledky**
  - Děti
    - Nemohou být samy ze sebe autory žádné akce (právní)
    - Musí být vedeny autoritou vychovatele
    - Silou vedeny na cestu civilizovanosti
  - Zkažený a zlý potenciál lidských bytostí musí být potlačen
  - Represivní praktiky vůči dětem
    - Dodnes platný při práci s dětmi s obtížemi v chování – např. DGÚ, dětské domovy

Imanentní dítě - diskurz

- John Locke, Immanuel Kant
  - děti
    - Nezralé
    - Nerozumné
    - Nevzdělané
    - Nevyvinuté
    - Nositelé nerealizovaných schopností a možností
    - Tabula rasa
  - „stávající-se-dospělí“
- Intelektuálně / rozumově nedokonalé

Imanentní dítě - diskurz

- **Důsledky**
  - Děti
    - Ještě-ne-lidé a proto ještě-ne-nositelé práv
    - Na cestě stát se kompletními lidmi (dětství = trénink na dospělost)
    - Subjekty kolektivního morálního a intelektuálního vývoje (společnosti jako celku)
    - Sociálně rozvinuté a adaptované do hodnot a prostředí dospělých
  - Dospělí mají děti řídit v jejich nejlepším dlouhodobém zájmu, i za cenu dočasné nespokojenosti a bolesti
  - Dodnes patrné ve školství
  - Zodpovědnost rodičů = odpovědnost vůči společnosti

Nevinné dítě - diskurz

- J. J. Rousseau
  - Děti
    - Z podstaty dobré
    - Čisté
    - Nevinné
    - Odlišné bytosti než dospělí
- Dětství je ideál stav bytí, který dospělí ztratili

Nevinné dítě - diskurz

- **Důsledky**
  - Děti
    - Chráněny před starostmi světa dospělých
    - Odděleny od všeho špatného
    - Chráněny před utrpením
    - Garantovány jejich potřeby
    - Podporovány v odkrývání vlastního potenciálu
  - Šťastné a bezstarostné dětství
  - Většina nástrojů ochrany dětí vedena tímto diskurzem
    - X
    - POZOR na mýtus ochrany dětí!

Společné znaky

Všechny tři diskurzy – **dospěle orientované**

=

Dospělí jsou oprávněni podnikat kroky ve prospěch dětí

- Formují dvě převládající větve legislativních a společenských aktivit:
  - 1) Větev kontroly (nezkrocené dítě a imanentní dítě) – chrání společnost před necivilizovanými dětmi
  - 2) Větev blaha (nevinné dítě) – chrání děti před zlou společností

Rozvíjející se dítě - diskurz

- Evolving child
- Nejmladší – vznikl v průběhu 20. století
- Právní předpoklad: práva = právní / zákonné nároky
= dělat si nárok na něco / nárokovat na někom něco

→ demokratický a občanský rozměr diskuse → **participace**

→ umožnila opustit morální, protektivní, welfearistická a objektivizující opatření

Rozvíjející se dítě - diskurz

- **Důsledky**
  - Posun společensko-právního diskurz k chápání dětí jako **sociálních aktérů**
  - Evoluční pojetí kompetencí a zralosti
  - **Děti** = soc. skupina ceněná pro své odlišné chápání a vnímání reality
  - Přerozdělení moci ve společnosti – participace oslabuje autoritu dospělých

Modely práv dětí

	Paternalismus	Welfareismus	Emancipační	Liberacionismus
Obraz dětství	Stávající se dospělý	Stávající se dospělý i hotový subjekt	Hotový subjekt i stávající se dospělý	Hotový subjekt (jsoucí)
Kompetence	Nekompetentní	Nekompetentní s výjimkou	Kompetentní s výjimkou	Kompetentní
Práva dětí	Ochranná práva	Ochranná práva Zaopatřovací práva Participační práva	Participační práva Zaopatřovací práva Ochranná práva	Participační práva
Dilema odlišnosti	Zvláštní práva	Zvláštní práva Rovná práva	Rovná práva Zvláštní práva	Rovná práva

Úřad pro mezinárodněp
ochranu dětí

Úrovně participace

otevřenost

příležitosti

závazky

5

Děti sdílejí moc
a zodpovědnost
za rozhodování

Jsi připravený
sdílet něco ze
své moci s
dětmi?

Existuje procedura
umožňující dětem
a dospělým sdílet
moc a
zodpovědnost?

Je Vaší politikou,
že děti a dospělí
sdílejí moc a
zodpovědnost?

4

Děti jsou
zapojeny do
rozhodování

Jsi připravený
umožnit dětem
zapojit se do
tvého
rozhodování?

Existuje
procedura
umožňující dětem
zapojit se?

Je Vaší politikou,
že děti musí být
zapojeny?

3

Pohled dětí je
zohledňován

Minimum nutné pro naplnění požadavků
Úmluvy

Jsi připravený
vzít názory dětí
v úvahu?

Umožňují vaše
rozhodovací
procesy vzít
názory dětí v
úvahu?

Je Vaší politikou,
věnovat názorům
dětí patřičnou
pozornost?

2

Děti jsou
podporovány ve
vyjadřování
názorů / pohledů

Jsi připravený
podpořit děti
ve vyjádření?

Máš soubor
nápadů a aktivit,
které jim
pomůžou vyjádřit
se?

Je Vaší politikou,
že děti musí být
podpořeny ve
vyjádření?

1

Dětem je nasloucháno

Jsi připravený
naslouchat
dětmi?

Pracuješ
způsobem, který
ti umožňuje
naslouchat
dětmi?

Je Vaší
politikou, že
dětmi musí být
nasloucháno?

Matrice participace
dle H. Shiera (2001)

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Požadavky etické participace dětí

1. Požadavek: Participace je transparentní a informativní

- Děti musí dostat informace o jejich právu na participaci ve formě, která je pro dítě přijatelná a přístupná. Informace by měly zahrnovat to, jak budou schopny participovat, proč dostaly příležitost participovat, rozsah jejich participace a vliv, jaký budou mít.

- V praxi to znamená, že:

- * Participace dětí má jasný účel
- * Děti chápou, jak velký vliv mohou mít na rozhodování
- * Role a odpovědnosti těch, které jsou zapojeny, jsou jasné a dobře srozumitelné
- * Děti souhlasí s cíli a úkoly, které s jejich participací souvisí

2. Požadavek: Participace je dobrovolná

- Děti musí dostat možnost vybrat si, zda chtějí nebo nechtějí participovat, a musí být informované o tom, že mohou kdykoliv ukončit jakékoliv aktivity.. Děti nesmí být nuceny do participování nebo vyjadřování svých názorů.

- V praxi to znamená, že:

*Děti mají čas na zvážení své účasti a jsou schopny poskytnout informovaný souhlas

*Děti jsou si vědomé toho, že mohou skončit a jsou schopné tak učinit, kdykoliv si to přejí

*Pokud mají děti jiné závazky, tyto jsou respektovány a přijímány (např. škola)

3. Požadavek: Participace je založena na respektu

- S dětmi by se mělo zacházet s respektem a měly by se jim poskytovat příležitosti ke svobodnému vyjádření jejich názorů a k iniciování nápadů. Pracovníci by u dětí také měli rozumět a respektovat kontextu jejich rodiny, školy nebo kulturnímu kontextu.

- V praxi to znamená, že:

- *Dětem je umožněno svobodně vyjádřit své názory a je s nimi zacházeno s respektem

- *Tam, kde jsou děti vybrány jako zástupci, bude proces založený na principech demokracie a bude se vyhýbat diskriminaci

- *Způsoby práce budují sebeúctu a sebedůvěru, které u dětí vyvolají pocit, že mají cennou zkušenost i názory

- *Pracovníci by měli podporovat prokazování respektu k dětem i od ostatních klíčových osob

4. Požadavek: Participace je relevantní

- Participace by měla stavět na vlastních znalostech dětí a měla by se zaměřovat na problémy, které jsou důležité pro jejich život a místní kontext.

- V praxi to znamená, že:
  - *Aktivity, do kterých jsou děti zapojeny, skutečně souvisejí s jejich zkušenostmi, znalostmi a schopnostmi
  - * Přístupy a metody participace jsou založeny na znalosti místního prostředí a místní praxi
  - *Děti jsou zapojené do procesu nastavení kritérií pro výběr a zastupování v participaci
  - *Děti jsou zapojené takovými způsoby, na takové úrovni a v takovém tempu, které odpovídají jejich kapacitám a zájmům

5. Požadavek: Participace je vůči dětem přátelská

- Přátelské přístupy vůči dítěti by se měly použít tak, aby zajistily, že děti jsou dobře připravené pro participaci a jsou schopné smysluplně přispívat k aktivitám. Přístupy a metody participace musí být vytvořeny nebo přizpůsobeny věku a schopnostem dětí.

- V praxi to znamená, že:

*Čas a zdroje jsou dostupné pro kvalitní participaci a dětem je poskytována náležitá podpora tak, aby se mohly na participaci připravit

*Metody zapojení jsou rozvíjeny v partnerském vztahu nebo na základě konzultace s dětmi

*Místa pro schůzky a aktivity jsou pro děti přátelské a jsou dostupné pro děti se zdravotním omezením i ostatní menšinové skupiny

*Informace jsou pro děti dostupné ve formě pro ně přijatelné a přátelské

6. Požadavek: Participace je přístupná pro všechny

- Participace dětí musí poskytovat příležitosti pro zapojení ohrožených dětí a měla by odmítat existující schémata diskriminace. Pracovníci musí být citliví vůči kulturám dětí, které participují.
- V praxi to znamená, že:
  - *Nedochází k diskriminaci dětí z důvodu věku, rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného názoru, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, invalidity nebo z jiného důvodu

7. Požadavek: Participaci podporuje vzdělávání dospělých

- Pracovníci musí mít znalosti a dovednosti, aby mohli smysluplně pomáhat participaci dětí. To může zahrnovat vzdělávání a přípravu před zapojením dětí do aktivit stejně jako průběžnou podporu v případě potřeby.

V praxi to znamená, že:

*Všichni pracovníci a manažeři jsou vnímaví vůči participaci dětí, chápou její významnost a chápou potřebu závazku k participaci dětí

*Pro pracovníky je zajištěno odpovídající školení, jsou vybavení odpovídajícími nástroji a jinými příležitostmi souvisejícími s participační praxí.

*Vytvářejí se specifické dovednosti nebo odborné znalosti v kombinaci s nábořem, výběrem, rozvojem pracovníků a výměnou dobré praxe

8. Požadavek osm: Bezpečný a citlivý na riziko

- Dospělí, kteří pracují s dětmi, mají povinnost starat se. Pracovníci musí dbát na každé preventivní opatření, aby minimalizovali rizika zneužití a/nebo vykořisťování dětí a všechny další negativní důsledky participace.

- V praxi to znamená, že:
  - *Při plánování a organizování participace dětí je prvořadým hlediskem ochrana práv dětí
  - *Děti, které jsou zapojeny do participačních aktivit, si jsou vědomy svých práv na ochranu proti zneužívání a ví, kam se obrátit o pomoc
  - *Jsou delegovaní kvalifikovaní a znalí pracovníci, kteří se zabývají problematikou ochrany dětí v průběhu participačních procesů a organizují ji
  - *Je zajištěna ochrana z důvodu minimalizace rizik a prevence zneužívání
  - *Pracovníci, kteří organizují participační proces, mají strategii na ochranu dětí, která je specifická pro každý proces.

9. Požadavek: Participace je odpovědná

- V souvislosti s participací musí být dětem poskytována zpětná vazba a/nebo nabídka, která se týká následujících záležitostí: jak byly jejich názory interpretovány a použity; jak ovlivnily jakékoliv výstupy; a kde je pro ně jiná odpovídající příležitost pro zapojení do dalších procesů a aktivit.

- V praxi to znamená, že:
  - *Děti jsou zapojené do naší práce už v té nejranější možné fázi
  - *Pracovníci a partneři mají vůči dětem odpovědnost za svoje závazky
  - *Děti mají jsou podporovány v zapojení se do následných a hodnoticích procesů
  - *Děti mají podporu při sdílení svých zkušeností z participace s jejich vrstevníky, v lokálních komunitách a jiných organizacích
  - *Děti dostávají rychlou a jasnou zpětnou vazbu o jejich zapojení, vlivu, výstupech a dalších krocích